

VẤN ĐỀ ĐÀO TẠO VÀ RÈN LUYỆN NGƯỜI LÍNH TRONG THỜI ĐẠI KHOA HỌC KỸ THUẬT

Hoàng Đình Châu

Học viện Chính trị quân sự.

Ngày nay, nói tới rèn luyện người lính không thể không toan tính một cách đầy đủ và nghiêm túc về sự phát triển “đột biến” của khoa học kỹ thuật hiện đại, theo đó là sự thay đổi của vũ khí, trang bị quân sự. Bởi lẽ, mọi cuộc cách mạng kỹ thuật chẳng những là cách mạng trong lĩnh vực kỹ thuật mà còn là một cuộc cách mạng trong trí tuệ con người.

1. Người lính và vũ khí kỹ thuật

Sự phát triển nhanh chóng của vũ khí kỹ thuật quân sự không chỉ nâng cao khả năng chiến đấu của người lính mà bản thân chúng còn là phương tiện nâng cao trình độ trí tuệ của con người. Phương tiện kỹ thuật hiện đại tuy không thể loại con người ra khỏi “cuộc chiến” nhưng đã làm thay đổi hết sức cơ bản phương thức hoạt động của nó. Nhiều loại phương tiện kỹ thuật, nhất là các hệ thống tự động hoá đã thay thế các hành động và thao tác cụ thể của con người, kể cả một số thao tác tư duy.

Tuy nhiên, cũng cần nhấn mạnh rằng, vũ khí kỹ thuật quân sự không hề làm cho người lính bị nô lệ hoá, không hạ thấp tác dụng của ý chí, không làm giảm các phẩm chất của họ, mà ngược lại, còn làm nổi bật và tăng cường các phẩm chất, mở rộng sự tự do hành động của con người. Các sĩ quan và binh lính phải có trình độ nghiệp vụ thành thạo hơn, trình độ văn hoá cao hơn và các kiến thức chung được mở rộng hơn. Và do đó, góp phần thủ tiêu dần sự khác biệt giữa thao tác chân tay với thao tác trí tuệ, biến cả lao động chân tay và lao động trí óc thành lao động trí tuệ. Người ta nói không sai rằng, thứ vũ khí tối tân nhất không phải là máy bay hay tên lửa mà là người sử dụng chúng; rằng đôi mắt tinh thông nhất không phải là ra đa mà là trực thủ sử dụng nó. Chỉ có những sĩ quan và binh sĩ với trình độ điều luyện mới biến được khả năng có thể của kỹ thuật thành hiện thực; con người sáng tạo ra hay lựa chọn các phương tiện hoạt động nên khi sử dụng chúng con người hoàn toàn có thể điều khiển được các quá trình của phương tiện. Đến lượt nó, phương tiện lại quy định phương thức hoạt

động của con người, buộc con người phải có cách thức hành động và những thao tác tương ứng. Với quá trình tương hỗ như vậy, người lính đồng thời cũng thực hiện sự tự điều chỉnh bản thân mình.

Vấn đề là ở chỗ, con người và phương tiện, người lính và thiết bị chiến đấu gắn chặt với nhau tạo nên kết quả của hoạt động. Ngày nay, sự phát triển của binh khí kỹ thuật có ý nghĩa vô cùng to lớn, đưa đến khả năng giành nhiều thắng lợi trong chiến tranh. Quá trình hiện đại hoá vũ khí kỹ thuật, một mặt, khắc phục những hạn chế của bản thân nó do các khả năng tâm - sinh lý của con người điều khiển tạo ra; mặt khác, quá trình đó lại khắc phục những hạn chế do các khả năng kỹ thuật của vũ khí gây ra đối với hoạt động chiến đấu của người lính. Cuối cùng, sẽ tạo ra sự phối hợp một cách tốt nhất giữa con người và trang bị kỹ thuật.

Xét về cơ cấu bên trong thì các máy móc dù hoàn hảo nhất, được xây dựng trên cơ sở những nguyên tắc mà khoa học ngày nay đã biết cũng sẽ không có được những tính năng của ý thức, cũng không thể suy nghĩ được. Vấn đề ở đây hoàn toàn không phải là có một giới hạn nào đó ngăn cản việc nghiên cứu bộ óc con người và chế tạo ra các hệ thống nhân tạo có cơ cấu gần giống bộ óc con người, mà chính là chất lượng đặc trưng riêng của các điều kiện và nhân tố đã quy định và tác động đến sự hình thành ý thức. Đó là các điều kiện xã hội của đời sống con người, vai trò của lao động trong sự phát triển của con người, trong việc hình thành những tính chất đặc trưng riêng của nó.

Máy móc là do con người chế tạo ra, tự bản thân chúng không có tính tất yếu bên trong đòi hỏi phải tồn tại và phát triển. Những máy móc mà ngày nay người ta gọi là máy tự tổ chức, tự điều chỉnh và tự tái sản xuất chỉ phù hợp với những tên gọi ấy một cách rất có điều kiện: vì xét sự tự phát triển thực sự do tính tất yếu bên trong đòi hỏi, thì các máy móc đó là tuyệt đối tĩnh. Sở dĩ các máy móc đó tự nó tổ chức, tự nó điều chỉnh được chỉ là do từ bên ngoài, do con người trao cho nó chương trình tự tổ chức hoặc tự điều khiển. Các thiết bị điều khiển học là công cụ lao động chứ không phải chủ thể lao động. Còn nếu như nói đến các máy điện tử hiện đại và những máy móc sẽ có thể tái hiện bất kỳ một động tác tư duy cá biệt nào hoặc một chức năng tâm lý cục bộ nào cũng vẫn không thể bước sang được ngưỡng cửa của thế giới ý thức. Điều đó có nghĩa là sự phát triển phương tiện chiến đấu dù hiện đại và tinh xảo đến đâu cũng chỉ nhằm phối hợp tốt nhất giữa con người và máy móc.

Trong thời đại khoa học kỹ thuật với sự phát triển như vũ bão của phương tiện chiến tranh, Đảng và quân đội ta vẫn khẳng định con người là "vốn quý", giữ vai trò quyết định sự thành bại của quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước cũng như quá trình xây dựng quân đội. Nhận thức này càng có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với quân đội nhân dân Việt Nam - một đội quân giàu truyền thống đánh giặc, có

ý chí quật cường, thông minh và sáng tạo... nhưng trong tay lại còn rất hạn chế về trang bị kỹ thuật và chỉ đang trong quá trình “từng bước hiện đại”.

2. Rèn luyện người lính

Từ nhận thức trên có thể thấy, để hoàn thành thắng lợi nhiệm vụ bảo vệ Tổ quốc trong thời đại khoa học kỹ thuật phát triển như hiện nay thì việc đào tạo và rèn luyện người lính cần hướng vào một số nội dung chủ yếu sau đây:

** Tích cực hoá trạng thái chính trị tinh thần của quân nhân và tập thể quân nhân*

Trong quân đội ta, điều kiện quan trọng nhất, quyết định nhất để phát huy nhân tố con người, biến tiềm năng và nội lực thành hiện thực là trạng thái chính trị tinh thần của quân nhân và tập thể quân nhân. Chỉ có nơi nào mà trạng thái chính trị tinh thần của quân nhân và tập thể quân nhân tích cực, lành mạnh thì ở đó mới phát huy được nhân tố con người một cách đúng hướng, chỉ ở đó, cán bộ, chiến sĩ mới thật sự hăng hái, tích cực đem hết tinh thần và nghị lực phục vụ Đảng, phục vụ nhân dân và mới cảm nhận hết được niềm vinh quang, kiêu hãnh trong thực hiện nhiệm vụ nặng nề, gian khổ “Bảo vệ Tổ quốc”. Và cũng chỉ trong trạng thái ấy, các quân nhân mới không bị chiến tranh tâm lý của kẻ thù tha hoá về tinh thần, thao túng về ý thức. Đó cũng đồng thời là sự biểu hiện rõ nhất về ý chí quyết chiến quyết thắng của các sĩ quan và binh sĩ.

Mặt khác, nhân tố con người là tổng hợp sức mạnh của cả thể chất lẫn tinh thần, nhưng thể chất là yếu tố “tĩnh” và giới hạn hơn nhiều so với tính năng động, phong phú, phức tạp của yếu tố tinh thần. Do đó, để phát huy nhân tố con người trong quân đội ta, cần phải tập trung chủ yếu vào phát huy nhân tố tinh thần của cán bộ, chiến sĩ, phát huy tính tích cực sáng tạo của họ trong hoạt động huấn luyện, sẵn sàng chiến đấu, trong quản lý và phát triển cải biến vũ khí, trang thiết bị quân sự, trong tổ chức đời sống hàng ngày cho bộ đội.

Trạng thái chính trị tinh thần là mức độ tích cực về mặt chính trị tinh thần của bộ đội trong những điều kiện và hoàn cảnh nhất định. Giữa thời chiến và thời bình, trạng thái ấy có những thay đổi về thứ bậc của các mặt biểu hiện, sự phát triển về nội dung, nhưng bản chất thì không thay đổi. Ngày nay, trạng thái chính trị tinh thần được biểu hiện trước hết ở thái độ và trách nhiệm của các sĩ quan và binh sĩ đối với Đảng, Nhà nước và nhân dân, trước các tác động nhiều chiều của xã hội, trước các thời cơ và thách thức; ở thái độ của cán bộ, chiến sĩ đối với mục đích và phương thức bảo vệ Tổ quốc trong hoàn cảnh quốc tế và đất nước có sự chuyển biến mạnh mẽ trên tất cả các lĩnh vực xã hội; đồng thời còn được biểu hiện khá rõ trong các quan hệ nội bộ, đặc

biệt là quan hệ giữa cán bộ và chiến sĩ, trước các biến đổi phức tạp về giá trị và định hướng giá trị trong một môi trường văn hoá đa dạng.

** Xây dựng niềm tin cho cán bộ, chiến sĩ*

Một trong những vấn đề nổi cộm đang tác động mạnh mẽ đến trạng thái chính trị tinh thần và liên quan trực tiếp tới tính tích cực trong quá trình chiếm lĩnh trang thiết bị quân sự hiện nay là vấn đề niềm tin vào khả năng bảo vệ vững chắc Tổ quốc bằng vũ khí kỹ thuật hiện có của chúng ta.

Cũng như niềm tin chính trị tư tưởng, niềm tin vào vũ khí kỹ thuật vốn là một trong những thành tố tâm lý phức tạp nhất của con người. Nó không đơn thuần chỉ là sự nhận thức, sự hiểu biết về chân lý, mà là sự hoà quyện hữu cơ giữa nhận thức, tình cảm và ý chí. Đó là sự phản ánh, sự thừa nhận, chấp nhận tự giác của con người về lẽ phải và chân lý. Chiến đấu vì động cơ gì, chính nghĩa hay phi nghĩa? Mục tiêu của cuộc chiến tranh mà mình sử dụng vũ khí rất hiện đại để đạt tới là gì? Hậu quả của cuộc chiến tranh mà mình tham gia chiến đấu sẽ ra sao, mang lại hoà bình và phát triển cho một đất nước, một châu lục, cho cả loài người hay đem lại sự huỷ diệt như đã thấy trong lịch sử hiện đại? Niềm tin vào vũ khí kỹ thuật chỉ thuộc về nhân cách khi người lính bị thuyết phục bởi khả năng và uy lực thực của chúng, đồng thời nó còn là kết quả của sự trải nghiệm cuộc sống mà trong đó con người luôn so sánh, đối chiếu giữa nhận thức với thực tiễn, giữa cái được nghe, được đọc với hiện thực. Do đó, con đường cơ bản để xây dựng niềm tin cho bộ đội là phải nhanh chóng đưa họ vào hoạt động thực tiễn, vào thực hành thao tác. Chỉ có niềm tin mãnh liệt vào vũ khí kỹ thuật thì các sĩ quan và binh sĩ mới nỗ lực ý chí để vượt qua những thách thức to lớn của thời đại kỹ thuật, biết lựa chọn những công nghệ mới một cách phù hợp, quý trọng, giữ gìn và phát huy những giá trị vĩnh hằng của dân tộc chứa đựng trong truyền thống đánh giặc sáng tạo.

** Xây dựng ý chí quyết chiến, quyết thắng là một trong những tiêu điểm hiện nay đối với bộ đội*

Ý chí quyết chiến, quyết thắng là một trong những thước đo trực quan nhất về sức mạnh tinh thần của dân tộc. Ý chí ấy được kết tinh trong toàn bộ quá trình dựng nước và giữ nước, được kiểm nghiệm một cách chính xác nhất trong những thời khắc lịch sử cam go và phức tạp “một mất một còn” của dân tộc. Do đó, giáo dục chủ nghĩa yêu nước Việt Nam, giáo dục truyền thống đánh giặc bằng các vũ khí trang bị tự tạo không chỉ là con đường giáo dục ý chí mà còn là phương thức xây dựng các phẩm chất, các hành vi ý chí cho bộ đội.

Mỗi người dân Việt Nam, mỗi thế hệ người Việt Nam đều có “tinh thần nồng nàn yêu nước”. Song, trong hoàn cảnh bình thường thì nó như một thứ châu báu được cất giấu trong hòm. Phải làm thế nào để mỗi chiến sĩ đem “châu báu” đó phục vụ sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc, biến các giá trị truyền thống yêu nước thành ý chí quyết chiến, quyết thắng. Thấm nhuần chủ nghĩa yêu nước không chỉ đưa đến cho mỗi cán bộ, chiến sĩ quân đội nhân dân Việt Nam “hết đời tự hào” và niềm tin mãnh liệt vào tương lai tiền đồ của dân tộc mà còn nuôi dưỡng, hun đúc cho họ nghị lực vươn lên, hình thành ở họ các đức tính kiên trì, nhẫn nại và dũng cảm, tạo ra các cơ sở chính trị - tinh thần và đạo đức của ý chí Việt Nam.

Ý chí của đội quân anh hùng không phải khởi nguồn và đi theo dòng chảy “ý chí luận”, “ý chí mù quáng”. Ý chí ấy vốn được nảy sinh và phát triển trong hoạt động gian nguy trước các hiểm họa của Tổ quốc, của dân tộc nhưng lại hoàn toàn xa lạ với bản tính liêu lĩnh. Ý chí Việt Nam gắn liền với “trí tuệ” Việt Nam, phẩm giá Việt Nam và được tích tụ trong di sản của dân tộc, trong nội dung của chủ nghĩa yêu nước; ý chí đã được hun đúc hàng ngàn năm, khi thì bùng cháy để thiêu đốt quân xâm lược, lúc thì âm ỉ kìm nén để chờ đợi thời cơ. Đó là loại ý chí hết sức mãnh liệt, nhưng cũng vô cùng bền gan.

Ngày nay, việc giáo dục chủ nghĩa yêu nước và xây dựng ý chí quyết chiến quyết thắng đang gặp không ít khó khăn phức tạp bởi “không khí giá lạnh của kinh tế thị trường có thể làm cho tình cảm yêu nước lắng đọng xuống ở người này hay người khác, vào lúc này hay lúc khác”. Nhưng nó đã tồn tại lâu đời và hết sức sâu sắc nên nếu chúng ta bắt đúng mạch, có nghệ thuật giáo dục thì hoàn toàn có thể thổi bùng ngọn lửa yêu nước, biến chúng thành ý chí mãnh liệt của người lính trong sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc. Và đó cũng chính là một trong những động lực chính trị tinh thần mạnh mẽ nhất để dân tộc ta vượt qua mọi khó khăn thách thức, xây dựng kỳ được một nước Việt Nam “đân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh”.

** Rèn luyện tốt một đội ngũ sĩ quan - trí thức, trước hết là hình thành và phát triển ở họ phẩm chất sáng tạo và linh hoạt*

Rõ ràng, trong thời đại kỹ thuật, trong chiến tranh công nghệ cao, dù chúng ta không hạ thấp vai trò của ý chí nhưng cần phải khẳng định rằng, trí tuệ của người chỉ huy quyết định khả năng hoàn thành nhiệm vụ của anh ta. Ngoài các phẩm chất về chính trị, đạo đức thì sáng tạo và linh hoạt dựa trên nền tảng trí tuệ bậc cao là phẩm chất hàng đầu của mỗi sĩ quan quân đội trong thời đại văn minh trí tuệ. Từ thời cổ đại, khi chiến tranh còn nhằm vào “dạ dày”, lấy tiêu diệt sinh mạng là chủ yếu thì người ta đã đề cập đến tầm quan trọng của trí tuệ của người chỉ huy và cho rằng: người không đủ mưu trí mà cầm quân đánh giặc là mù quáng tự đại; người không hiểu quy luật

dụng binh mà cầm quân đánh giặc là cầu may. Đến thời kỳ hiện đại, khi chiến tranh đánh vào cả “con tim” và “khối óc” - trung tâm nuôi dưỡng và trung tâm điều khiển hành động của con người, thì các tướng lĩnh lỗi lạc đều khẳng định, người chỉ huy có bao nhiêu ý chí thì cần bấy nhiêu trí tuệ.

Kinh nghiệm của các cuộc chiến tranh nói chung, kinh nghiệm của chiến tranh Việt Nam nói riêng đã chứng tỏ rằng, trong cùng một tình huống tương tự nhau, những sĩ quan, tướng lĩnh lỗi lạc vẫn đưa ra những quyết định rất khác nhau. Tư duy rập khuôn, công thức là kẻ thù của chiến tranh hiện đại. Kết quả xử lý thông tin không thể chỉ phụ thuộc vào bản thân thông tin mà còn phụ thuộc vào tư chất của người chỉ huy. Không sáng tạo và linh hoạt không thể ra quyết định phù hợp trong môi trường “quá tải”, “rối loạn” thông tin, “mất thông tin” và tất yếu sẽ bị thông tin “thao túng ý thức”.

** Sự cần thiết có một đội ngũ chuyên môn kỹ thuật bậc cao - những người trực tiếp sử dụng các thiết bị kỹ thuật hiện đại, phục vụ trực tiếp cho chỉ huy*

Trong chiến tranh công nghệ cao, chỉ có thể đánh thắng đối phương khi bảo đảm được tính hơn hẳn về nghệ nghiệp. Do đó, ngay từ bây giờ, phải dự kiến hệ thống trang thiết bị kỹ thuật của quân đội trong vài năm và vài chục năm tới để chuẩn bị đội ngũ chuyên môn kỹ thuật. Đây là đội ngũ cần được chuẩn bị hết sức công phu và linh hoạt. Với họ, ngoài các phẩm chất chung của “Anh bộ đội cụ Hồ” còn cần phải có một loạt các phẩm chất chuyên biệt như độ nhạy cảm, khả năng di chuyển chú ý, trí nhớ, năng lực tưởng tượng... nghĩa là những phẩm chất nhận thức cần được chuyên biệt hoá trong thời đại chúng ta. Đây là một loại công việc mà những người lính nghĩa vụ rất khó có khả năng đáp ứng, nếu như không muốn nói là không thể. Yêu cầu khách quan này buộc chúng ta phải nhanh chóng tuyển chọn bổ sung và có kế hoạch đào tạo kỹ lưỡng đội ngũ chuyên môn kỹ thuật đáp ứng với chiến tranh công nghệ cao.

Đào tạo và rèn luyện người lính trong chiến tranh hiện đại nói chung, trong sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc nói riêng là một công việc đồ sộ và hết sức nghiêm túc với nhiều nội dung và khía cạnh khác nhau. Tuy nhiên, hướng vào xây dựng một đội ngũ sĩ quan - trí thức linh hoạt và sáng tạo; một đội ngũ chuyên môn kỹ thuật lành nghề bậc cao là những yêu cầu rất cấp bách của thời đại khoa học kỹ thuật, mà ngày nay chúng ta đang được chứng kiến những thành tựu vô cùng to lớn chưa từng thấy trong lịch sử của nó.